

Сербскі «Вянок» Максіма Багдановіча

Пра тое, што ў Сербіі выдадзены пераклад «Вянка» Максіма Багдановіча, я ведаў у дзень з'яўлення кніжкі, нават глядзеў на яе новачасным кіберзрокам. Тым не меней, калі ўбачыў, як гаворыцца, на свае вочы ды пагартаў сваімі рукамі, то разварушаным аказаўся рой успамінаў. Таму, просячы прабачэння, што перацягваю ўвагу на сваю маленькасць, хачу ўсё-такі падзяліцца тымі згадкамі, якія маюць непасрэднае дачыненне да галоўнай тэмы нашай гаворкі.

Не дзеля таго, каб паскардзіцца на лёс, а як станоўчы факт агульнафонавай інфармацыі, перш за ўсё хочацца прыгадаць, што пасля дзесяці разоў безвыніковага афармлення дакументаў на пездкі за мяжу, а канкрэтна — у даўно ўпадабаную Югаславію, выезд мне нарэшце быў усё ж такі дазволены. І падсамы канец жніўня 1982 года, пасля таго, як ужо добры дзясятка гадоў займаўся літаратурамі і культурамі народаў гэтай краіны і перакладамі з іхніх моў, я апынуўся ў Бялградзе. Прабыў у Сербіі, наведваючы многія гарады і вёскі, амаль месяц; а з часам стаў ездзіць у СФРЮ больш-менш рэгулярна.

Шчыра магу сказаць, што над усімі пачуццямі ўва мне дамінавала патрэба як мага актыўней уключыцца ў рэальны працэс міжнацыянальных сувязяў і «прапагандаваць» літаратуру свайго народа. Шчыра, зноў жа, сведчу, што ў Бялградзе, галоўным горадзе Сербіі і Югаславіі, умовы для гэтага былі надзвычай спрыяльныя. Калегі, з якімі мне пашчасціла зблізіцца, аказаліся не толькі сур'езнымі прафесіяналамі, але і добразычлівымі, сардэчнымі сябрамі. Гэта нязменна працягвалася ў стаўленні і да мяне асабіста, і да мастацтва слова маёй радзімы. Так што на схіле гадоў мне застаецца толькі дзякаваць за ўсё Богу і персанальна ім, многім пісьменнікам, перакладчыкам, літаратуразнаўцам, выдаўцам, журналістам Сербіі: Мілараду Блэчычу, Любішу Джыдзічу, Момчылу Джэркавічу, Зорану Коцічу, Радаміру Андрычу, Міядрагу Сібінавічу, Ёвану Янічыевічу, Слабадану Ракіцічу, Душану Чолавічу, Любіцы Мілецічу, Драгаміру Папнавакаву, Драгану Лакічавічу, Моміру Лазічу... Усіх і не пералічыць. Якім бокам ні павярні мінулыя падзеі, а мне дасталася шчасце зведаць на сабе дыяпазон дзеяння шчырага сяброўства і сапраўднага братэрства.

Між тым імпат маіх папулярызатарскіх намераў ад гэтага не змяняўся, хутчэй наадварот, паколькі беларуская літаратура асаблівай увагай там не карысталася нават у філалагічным і пісьменніцкім асяроддзі. Прычым гэтак азначаць стан рэчаў дапушчальна толькі ў тым выпадку, калі стараецца выказацца як мага далікатней... Калі ж канкрэтна і без пратакольнай далікатнасці, то ў сувязі з тэмай нашай гаворкі мушу канстатаваць сумнае: творчая спадчына Максіма Багдановіча на той час ва ўсёй Югаславіі была прадстаўлена толькі адным вершам, дый тое ў тэматычнай анталогіі. (Праўда, каб гэтая канстатацыя не правакавала абвінавачвання сербскіх літаратараў у недастатковай культурнасці, сваім суайчыннікам, схільным да катэгарычных ацэнак, прапаноўваю зрабіць параўнальнае даследаванне, колькі ж сербскіх / югаслаўскіх класікаў мы, беларусы, тады перакладлі на сваю мову.)

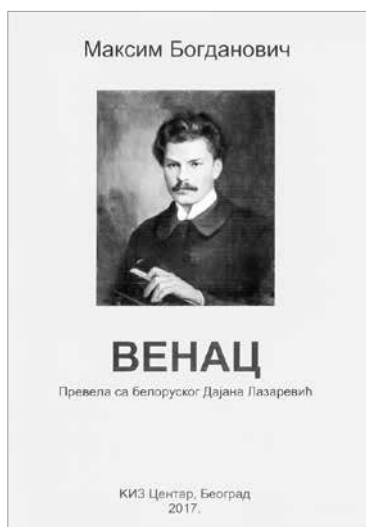
Вядома, была патрэба шукаць і асэнсоўваць прычыны такога стану — каб неяк яго выпраўляць, а не апраўдваць, абодвум бакам. І сябры сербы гатовы былі рабіць гэта. З удзячнасцю сведчу, што сярод іх знайшліся тыя, хто дзейсна падтрымаў мяне ў намеры выдаць анталогію беларускай паэзіі на сербскай (тады

— сербскахарвацкай) мове. А галоўнае, па даўно ўкаранёнай сярод славянскіх інтэлігентаў завядзёнцы, — мы штодзённа, за кубкам кавы ці ракіі, безупынна дыскатувалі пра лёсы нашых братніх культур і перспектывы іх узаемадзеяння. У прыватнасці, і пра тое, што далёка не заўсёды нацыянальная шкала эстэтычных вартасцяў супадае з так званай універсальнай (ці актуалізаванай універсалізаванай). Я, не крываючы душою, адстойваю пункт гледжання, што ў кожнага народа ёсць свае культурныя традыцыі і выпрацаваная на іх падставе ўласная аксіялогія, якую абумоўліваюць спецыфіка геаграфічнага становішча, гістарычнага развіцця і г.д. Адпаведна, са сваімі асаблівасцямі светаадлюстравання. А ўсё гэта, паводле маіх перакананняў, як тагачасны, так і цяперашні, значыць, што вывераныя многагагоддзевым вопытам народа каштоўнасці, як і крытэрыі вызначэння іх, не павінны трапляць у залежнасць ад часовых палітычных тэндэнцый, ад мінучай моды...

Дарэчы, па сёння ў маёй памяці захавалася тое, як я стараўся знайсці перакладаўчыя аргументы, каб аспрэчыць высокааўтарытэтнага сербскага крытыка Міларада Блэчыча... А ён, дарагі мой сябар, даўно ўжо нябожчык, разважаў пра тое, што сучасных (цяпер ужо тагачасных) сербскіх аматараў паэзіі, які і наогул чытаюць-замежнікаў, няпроста зацікавіць працывітанымі ў рукапісе маёй анталогіі вершамі Максіма Багдановіча. Бо яны, маўляў, простыя, (я лічыў, што толькі недастаткова мудрагелістыя і штукарыскія), могуць нават успрымацца як трывіяльныя... Таму вельмі ўзрадаваўся добраўнагодзе, калі атрымаў прапанову супрацоўнічаць з органам Саюза перакладчыкаў Югаславіі — часопісам «Мостови / Мосты», галоўным рэдактарам якога тады быў тэарэтык і практык перакладу, культуролог і этнограф Ёван Янічыевіч. Моцны для мяне стымул звязваўся з тым, што ў названым часопісе існавала рубрыка «Неперакладзеныя кнігі», гэта значыць, ад аўтара публікацыі якраз патрабавалася прадставіць кнігу, якую ён лічыць самай вартай і найбольш цікавай для сербскамоўных чытачоў.

Думаю, пасля выкладзеных мною ўспамінаў чытачы «ЛіМа» здагадаліся, што я пісаў менавіта пра «Вянок» Максіма Багдановіча... Некаторыя багдановічаўскія вершы сам пераклаў адразу тады і прапанаваў у часопіс Моміра Лазіча «Збіўа / Рэальнасць», у аўтарскі актыў і склад рэдкалегіі якога я быў прыняты з моманту заснавання. Штосьці перакладаў і друкаваў пазней.

Мінула трыццаць з гакамі гадоў. І вось па электроннай пошце да мяне прыйшло пісьмо ад незнаёмай выпускніцы філфака Бялградскага ўніверсітэта, якая даслала свае пераклады беларускіх вершаў (П. Броўкі, М. Танка, А. Бачылы, У. Караткевіча) з просьбай рэкамендаваць вынікі гэтай творчай працы ў друк.

Прагледзеўшы зробленае, я пераканаўся, што праца выканана сапраўды творча і даволі прафесійна. Таму рэкамендацыю даў не раздумваючы. А калі прыйшло чарговае пісьмо, у якім, акрамя падзякі, выказвалася жаданне займацца перакладам з беларускай мовы далей, то, зразумела, шчыра ўзрадаваўся.

У свой час літаратурным сувязніком з сербскага боку ў нас быў адзін Момчыла Джэркавіч; потым гэтую функцыю пераняў

шаноўны прафесар-славіст Міядраг Сібінавіч, які два дзясяткі гадоў таксама заставаўся адзіным беларусістам гэтай краіны. І вось, нарэшце, з'явілася маладая змена, гэта значыць, што ў Сербіі будзе і другі (!) перакладчык-беларусіст! А што найбольш істотна — у згаданым пісьме змяшчалася яшчэ пытанне, каго з беларускіх паэтаў варта было б перакладаць у першую чаргу. Як вынікае з усяго папярэдняе сказанага, я не мог не згадаць пра Максіма Багдановіча і, павагаўшыся, прапанаваў узяцца за яго «Вянок». Вагаўся таму, што разумеў, наколькі няпростая гэта задача.

Наваўленая перакладчыца ўзялася за справу так, што я ледзь паспяваю чытаць рабочыя варыянты яе перакладаў і адказваць на апэратыўна- (вы)творчыя пытанні. У той жа час яна хутка і вынікова рэагавала на ўсе прапановы, якія спарадычна з'яўляліся: перакладала вершы А. Грачанікава, М. Мятліцкага, айца Нікалая Германскага, інфармацыйны тэкст (для выстаўкі ў Бялградзе) музея Я. Купалы, адгукалася на прапанову ад «Малодосці»...

» Калі ж канкрэтна ж і без пратакольнай далікатнасці, то ў сувязі з тэмай нашай гаворкі мушу канстатаваць сумнае: творчая спадчына Максіма Багдановіча на той час ва ўсёй Югаславіі была прадстаўлена толькі адным вершам, дый тое ў тэматычнай анталогіі.

Як усім творчым людзям вядома, справа не толькі ў тым, каб кнігу напісаць або перакласці. У дадзеным выпадку таксама ўзнікла неабходнае і цяжкавырашальнае пытанне: хто ж перакладзеную кнігу возьмецца выдаць? З гонарам пра нашу дыпламатыю магу паведаміць, што рэальную дапамогу аказаў тагачасны Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Сербіі Уладзімір Чушаў. Ён і да гэтага актыўна спрыяў культурным узаема сувязям нашых краін. У прыватнасці, знайшоў спонсараў для перавыдання «Анталогіі беларускай паэзіі» да 130-гадовага юбілею класікаў — Янкі Купалы і Якуба Коласа. Аналагічнае ўчыніў і гэтым разам. Дарэчы, выданне «Вянка» спачатку таксама прымяркоўвалася да 120-годдзя з дня нараджэння М. Багдановіча. А выйшла — ёсць у гэтым, бадай, нешта містычнае — акурат да 100-годдзя з дня яго спачыну.

Дзяўчына, пра якую я пачаў расказваць, — Даяна Лазаравіч. І незнаёмай я назваў яе не зусім дакладна. Бо выходзіць,

што раней мы ўжо сустракаліся, прычым у Мінску. Некалькі гадоў таму на філфак БДУ прыезджала група сербскіх студэнтаў-філолагаў, якія праявілі пэўную цікавасць да беларусістыкі. І Даяна была сярод іх. А потым яшчэ ў «ЛіМе», што мяне моцна здзівіла, друкаваліся вершы нейкай юнай сербкі, напісаных па-беларуску («Літаратура і мастацтва», 21.06.2013).

Даяна Лазаравіч нарадзілася ў 1993 годзе ў прыгожым і адметным сваёй атмасферай сербскім горадзе Шабац. Там скончыла гімназію, пасля якой паступіла ў сталічны ўніверсітэт на аддзяленне бібліятэчнай справы і інфармацыі філалагічнага факультэта, дзе прайшла асноўны курс, а потым скончыла і магістратуру, абараніўшы кваліфікацыйную майстар-працу «Бібліяграфія перакладаў з сербскай мовы на беларускую і з беларускай на сербскую» — дарэчы, першую на прасторы былой Югаславіі дысертацыю па беларусістыцы. Да таго ж распачала працу над сербска-беларускім і беларуска-сербскім слоўнікам. Адначасова з вучобай Даяна з немалым плёнам займалася творчасцю: выдала тры паэтычныя зборнікі — «Скрозь прастору і час» (2011), «Сцежкі ў зорным бязмежжы» (2012), «Чужынец» (2014), а таксама раман «Замглены шлях талентаў» (2015) і жыццяпісную кнігу «Айцец Арсеній: успаміны пра духоўнага айца» (2016). Мяркуючы па ўсім, гэта асоба, шчодро адораная філалагічнымі і літаратурнымі здольнасцямі. Сам за сябе гаворыць той факт, што свае вершы яна перакладала на некалькі моў, і гэтыя пераклады ахвотна друкавалі часопісы. Дарэчы, на беларускую перакладала і ў друк прапаноўвала найбольш.

Аналізаваць непасрэдна і канкрэтна выкананыя Даянай Лазаравіч пераклады вершаў Максіма Багдановіча — гэта, відаць, задача на будучыню. А для пачатку хіба што варта звярнуць увагу на галоўныя прыкметы спецыфікі паэтычнага перакладу з беларускай мовы на сербскую, якія абумоўлены асаблівасцямі і ўласна сербскай мовы, і сербскай паэзіі, а яшчэ і нацыянальнымі традыцыямі перакладу.

Паколькі сам неаднойчы на практыцы сутыкаўся з пэўнымі цяжкасцямі дазволі сабе прыгадаць асноўныя з іх. Па-першае, ніяк немагчыма абысці такую нязвычайную для нас асаблівасць сербскай мовы, як меладычны націск і, адпаведна, вельмі падатлівая інтанацыя. Практычна гэта значыць, што ўласцівыя беларускай мове прыкметы «звязвання» верша (традыцыйныя для нашага вершаскладання рытм, памер і рыфма) у сербскім перастварэнні адэкватна дзейнічаюць не могуць. Дакладней, яны проста не маюць такога значэння, як у нас, і не могуць мець. Затое на сербскі верш і ў перакладах нязменна ўздзейнічае народная традыцыя эпічнай версіфікацыі, пад уплывам якой сам па сабе можа ўзнікаць і хораша гучаць, скажам, нерыфмаваны звыклы дзесяціскладовік (дэсэтрац). На рыфму сербы, у адрозненне ад нас, традыцыйна звяртаюць менш увагі. І яшчэ адно: у сербаў заўжды паслядоўна разводзяцца паняцці «пераклад» і «прэпэв/пераспеў» — пераклад паэтычны. Напэўна, ужо гэтыя трох прыкмет хапае, каб улічваць, наколькі спецыфічная практыка пераспеву з беларускай мовы на сербскую.

Ёсць сэнс ужо падагуліць: сербскі вянок пашаны Максіму атрымаў годны яго самога; а мы, нашчадкі Максімавы, павінны выказаць шчырую ўдзячнасць маладой сербскай перакладчыцы за тое, што так гэты вянок спляла.

Іван ЧАРОТА